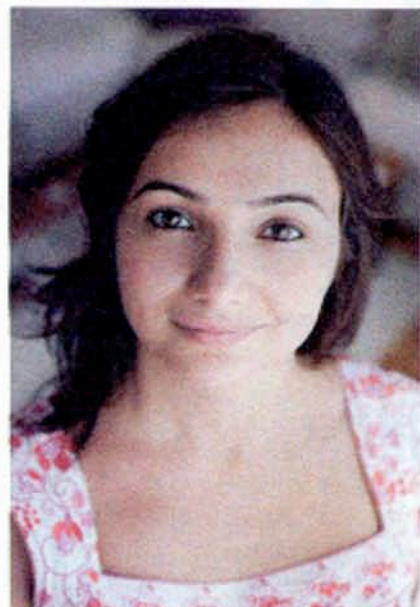

Gökçe Ateş Aytuğ
Hayykitap, Editör, Yazar

Önermek başka şey, önü arkası belli bir sınıflandırma yapmak başka. Örneğin ben kitaplarımın üzerinde "10 yaşa kadar okunabilir," olarak tercüme edebileceğimiz bir sınırlama yer almasını istemem. "11 yaşındaki bir çocuk neden okumasın?" sorusunun cevabını veremem çünkü.

Çocuk kitapları belli bir yaş grubu hedef alınıp ona göre biçimleniyor. Çeşitli ölçütlere göre belirleniyor bu yaş grubu: metnin kurgusu, dil kullanımı, konusu vb. Bazı yayınevleri de belirlenen yaşları kitabın kapağına taşıyor. Farklı uygulamalar var; kimi yayınevi 9+, 12+ gibi alt sınırlar belirlerken, kimileri 7-10, 9-12 gibi kapalı gruplar oluşturuyor. Açıkçası bu konu üzerinde zaman zaman düşünüyorum. Düşündüğüm her seferinde de, edebiyat kitaplarının kapağında yaş gruplarının belirtilmesinin gerekli olmadığına yeniden ikna oluyorum.

Yayınevleri kitapları bilinçli bir şekilde biçimlediği sürece, bakmayı, okumayı bilen bir çocuk kendine uygun kitabı seçebilir. Arka kapak yazısından, konusundan, görsellerinden, yazı büyüklüğünden, okuma zevkine göre olup olmadığına karar verir, yarılmışsa da kendi tepkisini gösterir zaten. Sıkılır, "bebek işi" bulur, yarıda bırakır vs.

Çocukları da kitapları da sınıflamak çok zor. Aynı yaştaki bütün çocukların duygusal gelişiminin ve okuma düzeyinin aynı olduğunu varsayabilir miyiz? Önermek başka şey, önü arkası belli bir sınıflandırma yapmak başka. Örneğin ben kitaplarımın üzerinde "10 yaşa kadar okunabilir," olarak tercüme edebileceğimiz bir sınırlama yer almasını istemem. "11 yaşındaki bir çocuk neden okumasın?" sorusunun cevabını veremem çünkü. O yüzden biz kitapların üzerine yaş sınırlaması koymak yerine, öğrencilerine kitap seçecek öğretmene, çocuğuna kitap seçecek ebeveynine yönelik olarak yayın katalogumuzda ve internet sitemizde öneride bulunmayı tercih ediyoruz. Bu öneriyi de yaşlara göre değil, okuma düzeyini belirttiğini düşündüğümüz için sınıflara göre yapıyoruz.

Şiirsel Taş
Yazar, Çevirmen

Nasıl ki kendi okuyacağınız kitabı seçerken kafanızdaki soru "Bana uygun olan kitap hangisi?" sorusu değil de, "Hangi kitabı okumak istiyorum?" sorusuysa, çocuk için de aynı durum geçerli.

Kitapların yaş gruplarına göre ayrılmasını anlamlı bulmuyorum; dahası gerekli ve sağlıklı bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum. Çok kabaca bir sınıflama yaparsak, okuma çağı öncesine yönelik resimli kitaplar ve okuma çağı kitapları olmak üzere iki büyük kategori var; ama bu, çocuğun

kitapla olan ilişkisinde miladı okumaya başlama olarak kabul eden, sürecin doğasına aykırı düşmeyen bir sınıflama. Ancak bunun ötesinde, özellikle ikinci kategoriyi, yaş gruplarına göre daha küçük sınıflara ayırmak ne okur kitlesinden, yani çocuklardan gelen bir taleptir, ne de yazarlardan.

Büyük ölçüde ebeveynlerin ve okulların talebini karşılamak amacıyla sürdürülen ve aslında yayınevlerinin pazarlama stratejisinin bir parçası olan bu uygulamanın temel hedefi yetişkinin içini rahat ettirmektir. Çocukların kitap seçerken, "Bakayım benim bulunduğum yaş kategorisinden bir kitap mıymış?" diye sorduğunu hiç sanmıyorum. Çocuk, okumak istediği, keyif aldığı, okumaktan mutlu olduğu kitabı seçiyor (yeter ki seçme hakkı olsun!). Ancak yetişkin cephesinden baktığımızda durum farklı. O cephede, çocuğa "en uygun" (ne demekse?) kitabı bulma kaygısı var. Kitabın üzerinde artı bilmem kaç yaş ibaresi varsa, hele bir de bilmem hangi yetkili kurum tarafından okunup uygun bulunmuştur diye bir onay yer alıyorsa, çocuğa kitabı sunacak olan yetişkinin içi rahat ediyor. Oysa bu son derece yanlış ve kırılması gereken bir anlayış. Nasıl ki kendi okuyacağınız kitabı seçerken kafanızdaki soru "Bana uygun olan kitap hangisi?" sorusu değil de, "Hangi kitabı okumak istiyorum?" sorusuysa, çocuk için de aynı durum geçerli.

Bu uygulama sadece Türkiye'de değil, yurtdışında da yaygın, çünkü pazarlamayla bağlantılı reel bir amacı var, dolayısıyla yayınevlerinin bu yaklaşımdan vazgeçmesini ummak safdillik olur. Ama bir çocuğu, kitabın üzerindeki/yayınevi katalogundaki/ebeveynin ya da öğretmenin kafasındaki yaş kistası ne olursa olsun, okumak istediği kitabın peşine düşecek kadar gayretkeş bir okur olarak gördüğümüzde, bunların hiçbir anlamı kalmıyor zaten.

Dolayısıyla çözüm önerim, çocuk okurların serbestisini genişletmek. Okumak istiyorlarsa skalada kendi yaş gruplarının altında kalan kitapları da okusunlar; okuyabiliyorlarsa skalada yukarıda kalan kitapları da okumayı

denesinler. Yeter ki okudukları kitap hakkında fikir beyan edebilecek, soru sorabilecek, eleştiri getirebilecek kadar donanımlı okurlar olsunlar.

Mine Soysal
Gümüşçi Kitaplığı
Genel Yayın Yönetmeni

Hangi yaşta olursa olsun kitaplar insana zarar vermez. Edebiyat, okuma keyfi, standart reçetelerle, listelerle değil, her insanda farklı nedenler ve ritimlerle gerçeklik kazanır.

Edebiyatta söz sahibi olanlar yaratıcı yazar, yayıncı ve okurdur. Bu sacayağının kurulduğu zemini, kuramsal çalışmalarıyla akademi, eleştirisiyle kültür-sanat dünyası derinleştirir, genişletir ve güçlendirir. Yayıncı, kültür hizmetini seçimler yaparak sunarken, en çok akademik birikime ve eleştiriye gereksinim duyar. Ancak, çocuk ve gençlik edebiyatında olduğu gibi henüz çok yetersiz olan bu paydaşlar bazen geride kalabilir. İşte o zaman, yayınevi tek başına yürümek durumundadır. Edebiyatı kitaplaştırarak "üretirken" yeni ve farklı olanı da ortaya çıkarabilmek için riskler üstlenir.

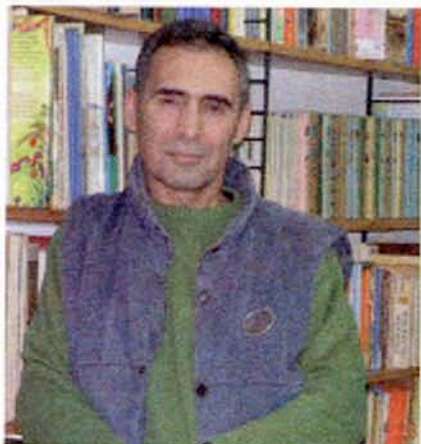
Edebiyat okuru olmak, bireysel bir keşif yolculuğudur. Küçük yaşta yola çıkanlar çok yol alır ve bilinmez sulara yelken açmaya daha çok cesaret ederler. Yolculuk uzadıkça insan derinleşir, olgunlaşır. Çocuğun eline aldığı eğer nitelikli bir edebiyat kitabıysa, bir nedenle merak edip okumaya çalışması iyidir. Anladığı, sayfalarında yitip gitmediği kitaplar ona göre demektir. Yoksa kafası karışıyor, anlamıyorsa zaten sıkılır, okumaktan vazgeçer.

İnsan, çocuklukta vazgeçtiği bazı

kitaplarla, gelecekte yine buluşabilir ve onlarla muhteşem okuma deneyimleri yaşayabilir. Hangi yaşta olursa olsun kitaplar insana zarar vermez. Edebiyat, okuma keyfi, standart reçetelerle, listelerle değil, her insanda farklı nedenler ve ritimlerle gerçeklik kazanır.

Fatih Erdoğan
Mavibulut Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni, Yazar

[D]aha kitabı eline alır almaz çocuğun, "Bu bana göre değilmiş," deyip bırakmasına yol açacak şekilde değil de, daha çok yetişkinin anlayabileceği bir ifadelendirmeye, genel bir kategori olarak "okuma yaşı" belirtilmesi doğru olur.

Bir zamanlar "Birinci hamur kâğıda basılan kitaplar kalitelidir," algısı yaygındı, şimdi de kapağında yaş grubu belirtilmeyen kitaplara dair "Ama olmuyor böyle, hani bunun yaş grubu?" diye sormalar başladı. Bir tür kolaycılık. Sen hiç çocuğunla ilgilenme, kitapçıya girip birkaç kitabın içine şöyle bir göz atma zahmetine katlanma, akşamları ona kitap okumaya zaman ayırma, böylece hangi kitabın çocuğunun yaşına uygun olduğunu öğrenme, sonra git kitabın kapağından kitap seçmeye çalış... "6-10 yaş" yazıyor kitabın üstüne. Ne yapacaksın? Biri 6, öteki 10 yaşında iki çocuğun var... Aynı kitabı mı okuyacaklar?

Çocuğun kitapla ilişkisini ilgileri, yetenekleri, merakları, çevresi, çevresiyle ilişkileri, beklentileri, sıkıntıları, zihinsel gelişimi, algılama kapasitesi, aile çevresinin kitapla (televizyonla vb.) ilişkisi gibi birçok etken belirliyor. Hiçbir çocuk, hatta iki kardeş bile birbirinin aynısı değil.

Evet, anne babanın yönlendirilmesi gerekebilir. Bunun için de daha kitabı eline alır almaz çocuğun, "Bu bana göre değilmiş," deyip bırakmasına yol açacak şekilde değil de, daha çok yetişkinin anlayabileceği bir ifadelendirmeye, genel bir kategori olarak "okuma yaşı" belirtilmesi doğru olur.

Son söz olarak... Çocuk kitabı bir sanat yapısıdır. Sanat yapısı ölçüye gelmez bir sürecin sonunda elde edilir ve ortaya çıktığında kimi nasıl ve ne kadar etkileyeceğini sanatçısı dâhil kimse önceden bilemez ve belirleyemez. Şunu soramayız yani: "Guernica kime göredir?"

Ebru Akkaş
Can Çocuk Yayınları, Editör

Bir bakışta okul öncesi kitap ile çocuk kitapları birbirinden ayırt edilebiliyorsa zaten yaş gruplarına göre bir ayırım var demektir.

Bir bakışta okul öncesi kitap ile çocuk kitapları birbirinden ayırt edilebiliyorsa zaten yaş gruplarına göre bir ayırım var demektir. Mesela okul öncesi kitaplarda bol resim, az yazı olması gibi, fiziksel ve içerik özellikleri ile ilgili kabul görmüş ölçütler mevcut. Sahayla ilgili yapılmış akademik çalışmalarda bu ölçütleri bulmak mümkün.

Kitabın üzerinde yaş grubu belirtilmesinin, çocuğun gelişim durumu ve ilgi alanlarına ek olarak çocuklarına kitap seçen yetişkinlerin işini kolaylaştırdığı doğru. Seçme hürriyeti aslında bir okuma birikimi gerektiriyor. Çocuklar bir an önce büyümek istedikleri için farklı kitaplara yönelmeleri gibi bir risk var elbet. Hatta bazı tercihler onları okumaktan bile soğutabilir. Bu noktada Daniel Pennac'ın hazırladığı on maddelik "çocuk okur hakları" listesi zihin açıcı olabilir

Bahar Siber
İletişim Yayınları, Editör

Bir eserin okur tarafından alınmasını etkileyen o kadar çok unsur var ki genelgeçer bir standart belirlemek mümkün değil. [...] Bu konuda en büyük görev, çocuğun yakın çevresine, dolayısıyla aileye düşüyor.

Kitapları yaş gruplarına göre ayırmak, hem iyi hem kötü, çift yönlü etkisi olan bir mesele. Yayınevlerinin ya da

Nilay Yılmaz
Yazar

Bir kitabın üzerine yaş yazmak her ne kadar rehberlik ediyor gibi görünse de bana sorarsanız "astarı yüzünden pahalı" bir uygulamadır. Özellikle büyümenin hem çocuk hem de yetişkin tarafından önemsenerek yüceltildiği, her şeyin referansı olarak gösterildiği çocukluk ve ergenlik döneminde...

"Çocuğa görelilik" dosyasının diğer iki sayısında da belirttiğim gerekçelere dayanarak, aslında yaş sınırlamalarına da karşı olduğumu söyleyebilirim. Çünkü çocuğun algısını ve ilgisini yaşa indirgeyerek tanımlamak onu fizyolojik etmenlere sıkıştırıyor. Oysa çocukluk, fizyolojinin yanı sıra sosyolojik, kültürel, politik, hukuki vb. etmenlerle de tanımlanması gereken bir olgudur. Bir kitabın üzerine yaş yazmak her ne kadar rehberlik ediyor gibi görünse de bana sorarsanız "astarı yüzünden pahalı" bir uygulamadır. Özellikle büyümenin hem çocuk hem de yetişkin tarafından önemsenerek yüceltildiği, her şeyin referansı olarak gösterildiği çocukluk ve ergenlik döneminde kitap seçimlerini bu ölçüt çerçevesinde sınırlamak pek çok yoksunluğa sebep olacaktır. Örneğin, üzerinde "9 yaş için" yazan bir kitabı 11 yaşındaki çocuğa okutmanız oldukça zordur. Bırakın ülkenin doğusu ve batısı farkını, aynı şehrin farklı semtlerinde yaşayan çocukların okuma hızı, algısı, ilgisi ve yaşam tecrübesi arasında

bile uçurumlar olduğunu biliyoruz.

Benzer bir yanlış algıya resimli kitap seçiminde de rastlıyoruz. Yetişkin kitapları arasında bile ayrı bir tür olarak görülürken, konu çocuk kitapları olduğunda resimli kitapların çoğunlukla okul öncesi döneme ya da 7-9 yaş grubuna hitap ettiği düşünülür. Üçüncü sınıftan itibaren içinde fazla sayıda resim olan kitaplardan uzaklaşan, onları "bebek işi" olarak tanımlamaya başlayan çocuklarla resimli kitapları buluşturmak zordur, öte yandan içinde yazının az, resmin çok olduğu bir kitaba biraz daha fazla para vermeye anne-babaları da ikna etmek pek kolay değildir. Standartlar işimizi kolaylaştırıyor gibi görünse de uzun vadede düşüncelerimizi kemikleştirip, bizi değişime ve dönüşüme dirençli kılabilir. Sapmaları önleyip bizi beklenen yolda ilerletmesi ve keşfetme zevkimizi elimizden almış olması da cabası.

Kısacası yaş sınırlaması bence koruma güdüsünden kaynaklanan bir yetişkin uygulamasıdır. Yetişkinin kendi kendine iş çıkardığına, sonra bunu sorun olarak tanımlayıp bu sorunu çözmek için yeni işler yarattığına, akılları bulandırdığına inanıyorum. Daha önce de dediğim gibi, "çocuğa göre" vurgusuyla yapılan işlerin arkasında çoğunlukla yetişkinlerin işine gelen, onların işine yarayacak şeyler vardır. Ve kitapla çocuk arasında ne kadar az kişi girse o kadar iyidir...

Ayşe Yüksel Durukan
Robert Kolej Kütüphanesi
Medya Merkezi Yöneticisi

Özgür bir bireyseniz dışarıdan yönlendirmelere fırsat vermez, değerlendirilmelerinizi de evrensel ölçütler ve kendi beğenileriniz açısından yaparsınız.

Her ülkede bu tür sınıflandırmalar yapılır. Okura, ailelere, okul kütüphanecilerine, eğitimcilere kolaylık sağlayan bir uygulamadır. Yalnız bu ayrıştırma evrensel ölçütlere göre yapılmalıdır. Yaş grupları ya da öğrenim kademelerine göre yapılabilir. Bu konuda çok okuyan bireyler, eleştirmenler, araştırmacılar, okul kütüphanecileri ve öğretmenler söz sahibi olabilirler.

bu konuda söz alan diğer tarafların kitaplar için yaş grubu belirlemesi bir yandan ebeveynler, öğretmenler için kolaylaştırıcı olup kılavuzluk yapabilirken, diğer yandan elbette kısıtlayıcı ve dayatıcı bir etkisi de olabiliyor. Bir eserin okur tarafından alınmasını etkileyen o kadar çok unsur var ki genelgeçer bir standart belirlemek mümkün değil.

Başta ülkenin genel eğitim seviyesine ve okuma alışkanlığına bağlı olarak çocuğun soyut düşünme becerisi çok önemli. Daha sonra elbette aynı ülke içinde görülen farklılıklar da söz konusu. Bu noktada çocuğun kitapla tanışma yaşı, aile içindeki okuma alışkanlıkları ve okul eğitiminin niteliği önemli belirleyiciler olarak karşımıza çıkıyor. Yaş grubu belirlemede göz önünde bulundurulması gereken tüm bu parametreler, zaten kendiliğinden, standart kriterler belirlemenin zorluğuna işaret ediyor. Ancak uygulamada kolaylaştırıcı yanı ağır basıyor olmalı ki kitaplar sıklıkla yayınevleri, kitapçıları, pedagoğlar, gazete ve dergiler tarafından yaş gruplarına göre sınıflandırılıyor.

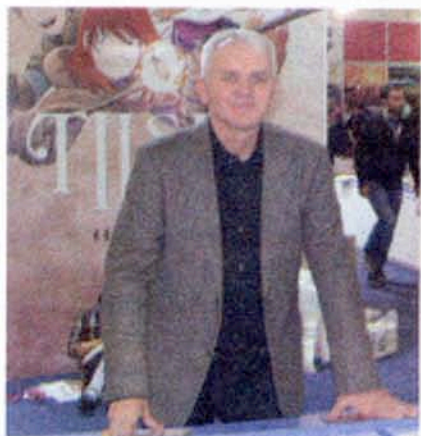
Yine de bu konuda en büyük görev, çocuğun yakın çevresine, dolayısıyla aileye düşüyor. Çocuğun bilişsel, entelektüel ve duygusal olgunluk seviyesini tartarak uygun kitap seçiminde bulunmak gerekiyor. Hatta belki bazen anne babaların kitapları çocuktan önceden okuması ve ancak içeriğin çocuğun yaşına uygun olduğunu düşünüyorlarsa kitabı çocuğa okuması/okutması gerekiyor. Zahmetli bir iş evet, ama belki de en sağlıklı çözüm bu.

Bu uygulama, ilk okuma çağından itibaren seçimini kendi yapabilecek çocuklar için sınırlayıcı, kendi ilgi alanlarına göre yapacağı özgür seçimleri engelleyici bir işleve dönüşebilir.

Kitapların üzerinde yaş gruplarının belirtilmesi, "pratik bir yarar" gibi görünüyor. Özellikle kitap seçimini çocuğun kendisinin değil de anne babanın yaptığı, gelişimde her yaşın belirgin özellikler gösterdiği, alımlama-algılama yeteneklerinin yaş ve bedensel gelişimle doğrudan orantılı olduğu dönemlerde anne babalara kılavuzluk edebilir. Ancak bu uygulama, ilk okuma çağından itibaren seçimini kendi yapabilecek çocuklar için sınırlayıcı, kendi ilgi alanlarına göre yapacağı özgür seçimleri engelleyici bir işleve dönüşebilir.

Peki, böyle bir ayırtılma yapılmalı mı? Kitaplar üzerine yaş gruplarını belirten ibareler koymak, sanırım pazarlama stratejisiyle ilgili. Reklam ve pazarlamanın mantığı, ürünü tanıtmayı ya da benimsemeyi içermez, hedef kitlede bir şekilde talep yaratmayı, alması için onu ikna etmeyi amaçlar. Böyle bakınca kitabı içeriğiyle tanınması mümkün olmayan pazarlamacılar için yaş grupları, adından ve yazarından sonra kitap hakkında hüküm olabilecekleri bir bilgi alanı gibi görünüyor.

Yaş gruplarını belirtme uygulamasının yaratabileceği sakıncaların tümü sorunuzun içinde mevcut. Tümüne evet. Konuyla ilgili öneri demeyelim de temennimiz, çocuklar için kitap seçimi yapan anne babaların, öğretmenlerin daha özenli davranmaları, alacakları/önerecekleri kitaplara dair bilgilendirme gereği duymaları.

İçinde sözcüklerin olmadığı, sadece çizgilerle anlatılmış bir öyküyü okuyabilmelidir.

Ben okuma söyleşilerindeki deneyimlerimden çıkarıyorum hangi yaş daha iyi algılamış, hangisi öykünün içine girmiş. Yani kitap basılıp okunduktan sonra tam olarak kavranılan bir şey bu. Öngörmek zor. Yaş sınırlaması eserin kendisini kısıtlıyor. Yüzde 100 doğru bir yaş tayin edilemeyeceği için de rakamlarla konuşmak doğru gelmiyor bana. Ama mevcut sistemde var olan yaş aralığı ayırımı kullanmıyor muyuz, kullanıyoruz. Ben kitap yorumları yazarken yararlanıyorum. Anneler de alırken. Kitabı seçmeyi kolaylaştırıyor, günümüz tembel insanına çok uygun görünüyor, ama pek çok eseri de kaçırmış oluyoruz. Bir çeşit geçici körlük gibi.

Yaşını aşan bir kitabı okumaya başlayan çocuk severse bitirecek, sevmese yarım bırakacaktır. Bu ona zarar vermeyecektir. Bana ilkokulda Aziz Nesin ve Herodot okuturdu babam. Okul öncesi kitabı hiç okumadan büyüdüm. Keşke şansım olsaydı da malsallar dışında çağdaş resimli öyküler de okuyabilseydim. Okumayı öğrendiğimizde zaten büyümüş sayıldık.

En büyük sorun, çocukların resimli kitaplardan çok erken yaşta uzaklaştırılması. Oysa çizgi de bir anlatım dilidir ve öykü ile birlikte el ele yürümelidir. 4. sınıftaki bir çocuk da içinde sözcüklerin olmadığı, sadece çizgilerle anlatılmış bir öyküyü okuyabilmelidir.

Özgür bir bireyseniz dışarıdan yönlendirmelere fırsat vermez, değerlendirmelerinizi de evrensel ölçütler ve kendi beğenileriniz açısından yaparsınız. Yanlış yönlendirmeler her zaman her konuda olmuş ve olacaktır da. Rastgele değil, deneyimli, sahada çalışan, birikimi olan uzman kişilerin tavsiyeleri göz önüne alınmalıdır. Çıkış noktamız, çocuğun istediği ve sevdiği kitaba yönelmesini sağlamaktır. Okuduğunu anlayan ve sorgulayabilen, yaratıcı bireyler yetiştirmek istiyoruz. Çocuklarımızı ve gençlerimizi kitap seçiminde, uygun fakat çok geniş derlemeler sunarak özgür bırakmalıyız. Onların ilgisini çeken konuları işleyen, düşündüren; değerleri vaaz vererek değil, araştırmacı ruhla açıklayan, içten ve gerçekçi yaklaşımları olan kitaplara yönlendirmeliyiz. Okuyup okumadıklarını açık yüreklilikle dostane bir ilişki içinde takip etmeliyiz. Yaşına uygun olmayan, kavrayamayacağı ya da sevmeyeceği konuları içeren bir kitap o çocuk ya da gencin bir daha kitaba olumlu yaklaşmasını engeller. Oysa biz eğitimciler olarak yaşam boyu okumalarını bekliyoruz.

Simla Sunay
Yazar

En büyük sorun çocukların resimli kitaplardan çok erken yaşta uzaklaştırılması.[...] Oysa çizgi de bir anlatım dilidir ve öykü ile birlikte el ele yürümelidir. 4. sınıftaki bir çocuk da